درنگ

نگاهی انتقادی به کتاب ترنم موزون حزن

تحلیل‌هایی‌شتاب‌زده

بیژن مومیوند

■ «ترنم موزون حزن» عنوان کتابی از سروش دباغ است که دربردارنده تعدادی از مقاله‌ها و گفت‌وگوهای او درباره روشنفکران ایرانی و نحوه مواجهه آنان با سنت و مدرنیته است. اگرچه نویسنده در عنوان فرعی و مقدمه کتاب عنوان کرده که مقالات و گفت‌وگوهایش ناظر به موقعیت روشنفکران ایرانی است اما در سرتاسر کتاب اغلب نظرات روشنفکران دینی را مورد توجه قرار داده و آرای و نظرات روشنفکران عرفی را نادیده گرفته است. شایگان و میرسپاسی تنها چهره‌هایی هستند که به روشنفکران دینی تعلق ندارند و نویسنده به نقد بررسی آرای آنها پرداخته است. این دو اگرچه در اردوگاه روشنفکران دینی قرار نمی‌گیرند اما نمی‌توان آنها را نماینده تمام عیاری برای روشنفکران عرفی دانست؛ چرا که در آرای شایگان رگه‌های قوی معنوی و شرقی وجود دارد و میرسپاسی هم ترنم موزون حزن با وجود عنوان و تا حدی زبان شاعرانه‌اش قرار است کتابی تحلیلی باشد و مباحثی جدی را نقد و بررسی کند اما به خاطر عدم انسجام مطالبش در هدفی که داشته، چندان موفق نبوده است؛ چرا که این کتاب مجموعه‌ای از مقالات و گفت‌وگوهاست که پیش از کتاب شدن به فراخور شرایط برای استفاده نشریات و روزنامه‌ها تهیه شده و بنابر خصلت ژورنالیستی آنها نمی‌توان چندان انتظار آکادمیک بودن‌شان را داشت. نویسنده اگر قصد دارد که کتابی تحلیلی، آکادمیک و منسجم درباره وضعیت روشنفکری و جایگاه و موقعیت روشنفکران معاصر ایران بنویسد به جای آنکه به صورت شتاب‌زده چند مقاله و گفت‌وگوی روزنامه‌ای را در کنار هم قرار دهد، بهتر است که در اندیشه نوشتن کتابی با فصول مرتبط و از پیش طراحی شده باشد تا بتواند در آن نظرات خود را به صورت دقیق و منطقی و با رعایت تقدم و تاخر مفهومی و تاریخی ارایه کند. با کنار هم قرار دادن چند مقاله و گفت‌وگو نمی‌توان مدعی شد که کتابی مناسب درباره روشنفکری ایران به مخاطبان ارایه شده است. هرچند که سال‌ها است روشنفکران ایرانی عادت کرده‌اند به جای نوشتن کتاب مجموعه مقالات، سخنرانی‌ها و گفت و گوهای مطبوعاتی خود را به کتاب تبدیل کنند و خیالشان آسوده باشد که به رسالت روشنفکری و فرهنگی خود عمل می کنند.

نقد ملکیان، دفاع از بازرگان

دباغ در نخستین مقاله کتاب با عنوان «داریوش شایگان، نقد ایدئولوژی و گفت‌وگو در فراتاریخ» به آرای داریوش شایگان می‌پردازد که در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ با انتشار دو کتاب «آسیا در برابر غرب» و «بت‌های ذهنی و خاطره ازلی» از چهره‌های معروف موج «ضد غرب‌گرایی

ترنم موزون حزن
تاملاتی در روشنفکری معاصر
سروش دباغ
انتشارات کویر
چاپ اول ۱۳۹۰

و بازگشت به سنت» بود. او در این مقاله پاره‌ای از مفاهیم مطرح‌شده در آرای شایگان، از جمله مفاهیم «گفت‌وگو در فراتاریخی، هویت چهل‌تکه و ایدئولوژی شدن سنت» را از منظر خود بررسی می‌کند. نویسنده در مقاله دوم کتاب خود با عنوان «ملکیان و فایده‌گرایی اخلاقی» آرای اخلاقی مصطفی ملکیان را مورد نقد و بررسی قرار داده و بر آن است که «کسانی چون ملکیان، عبدالکریم سروش و محمد مجتهدشبستری در فرااخلاق به نحوی از اخلاق سکولار دفاع می‌کنند، اما در اخلاق هنجاری عنایت چندانی به فایده‌گرایی اخلاقی و احیانا محاسن آن ندارند.» در مقابل دباغ در مقاله «بازرگان؛ روشنفکر فایده‌گرا» معتقد است که مهدی بازرگان در سیاست فایده‌گرا بود و به نتایج و آثار مترتب بر افعال نظر می‌کرد.

مقاله «روشنفکری دینی، تفکر یا ترجمه؟» پاسخی است به یکی از نوشته‌های مراد فرهادپور در این باب که «روشنفکران دینی ایران» اغلب مفاهیم خود را از آموزه‌های دیگران «ترجمه کرده‌اند.»

«عرفان و میراث روشنفکری دینی»، «مرتضی مطهری و فلسفه جدید غرب»، «شباهت خانوادگی روشنفکران»، «روشنفکری و کنشگری سیاسی» از دیگر مقالات کتاب ترنم موزون حزن است.

مرور

لوح فشرده آثار شریعتی

■ لوح چندرسانه‌ای «کاریز»، مجموعه کامل تالیفات دکتر علی شریعتی به همت بنیاد فرهنگی دکتر علی شریعتی و زیر نظر خانواده او منتشر شد. این اثر حاوی آثار مکتوب، فیلم‌ها، اسناد، تصاویر، سال‌شمار و برخی سخنرانی‌های شریعتی است که تولید آن دو سال به طول انجامیده است. مهم‌ترین ویژگی این نرم‌افزار قرار گرفتن تمامی آثار شریعتی در آن است که هم امکان مطالعه آن و هم امکان جست‌وجو در آن را فراهم کرده است. این نرم‌افزار به صورت یک تک‌فایل قابل اجرا، منتشر شده است و نیازی به نصب ندارد. به جز متن تمامی آثار، گزیده‌ای از سخنرانی‌های شریعتی و همچنین سال‌شمار زندگی شریعتی همراه با چند قطعه فیلم، تعدادی عکس و سند نیز در این لوح قرار داده شده است. بنیاد فرهنگی شریعتی قصد دارد در آینده تمامی سخنرانی‌ها و صداهای موجود از شریعتی و همچنین تصویر همه دست‌نوشته‌ها و تمامی تصاویر بر جای مانده از او را در یک لوح فشرده منتشر کند، از این رو تصمیم گرفته شد در گام اول تنها متن آثار منتشر شود.

منبع: امیر نادری، جام‌جم

بررسی آمار نشر کتاب در ۵ سال اخیر

هیچ‌کس راضی نیست

حمید مافی

«هیچ‌کس راضی نیست» توصیف خوبی است برای وضعیت کتاب در ایران امروز. نه ناشرانی که قیمت کتاب‌هایشان را باید در چاپ‌های جدید افزایش دهند تا شاید زیان کمتری نصیب‌شان شود، نه شهروندان کتابخوان که آرام آرام این کالای فرهنگی را از سبد هزینه خانوار کنار می‌گذارند، نه نویسندگانی که کتاب‌هایشان در صف ممیزی مانده و با وجود «افزایش تعداد ممیزان» همچنان چشم به راه هستند تا شاید بعد از مدت‌ها انتظار بتوانند مجوز انتشار بگیرند و نه حتی مسوولان که اگرچه در آمارهایشان از رشد چند برابری نشر کتاب در سال‌های اخیر خبر می‌دهند اما باز هم از وضعیت نشر و کتاب راضی نیستند و این را می‌توان از دیدار ناشران با مقام معظم رهبری فهمید؛ هنگامی که ایشان به صراحت از وضعیت بازار کتاب انتقاد کرد و خواستار دقت بیشتر در امر نشر شد.

۱۰ رقمی

مقام‌های دولتی رابطه خوبی با آمار ندارند اما در وزارتخانه متولی امورفرهنگی برخلاف سایر وزارتخانه‌ها هر از گاهی اعداد و ارقام فعالیت‌های صورت گرفته منتشر می‌شود و با دولت‌های گذشته نیز مورد مقایسه قرار می‌گیرند. به روایت همین آمار دولتی در سال ۸۹، تیراژ کتاب‌های انتشار یافته ۱۹۸میلیون و ۵۹۳هزار و ۴۹۶ نسخه و ۶۴هزار و ۶۰۶ عنوان و متوسط تیراژ سه هزار و ۱۰۲نسخه بوده است. رقم تیراژ کل و عناوین کتاب در سال‌های گذشته اگرچه نسبت به آخرین سال دولت هفتم و هشتم رشد داشته اما متوسط تیراژ کتاب در شش‌سال گذشته به صورت میانگین بیش از ۱۲۰۰نسخه کاهش یافته است. در آخرین سال دولت سیدمحمد خاتمی ۱۷۸میلیون و ۱۰۴هزار و ۵۴۵ نسخه کتاب با ۴۱هزار و ۴۹۷ عنوان و متوسط تیراژ چهار هزار و ۳۵۹ نسخه به چاپ رسیده است. در این سال ۲۱هزار و ۹۰۲ عنوان کتاب برای نخستین بار و ۱۹هزار و ۵۹۵ عنوان کتاب نیز مجدد انتشار یافته است. به روایت آمار خانه کتاب ایران در سال ۸۳ کتاب‌های دینی با ۹۲۲۱ عنوان و ۵۱میلیون ۶۶۲هزار و ۶۰۰ و متوسط تیراژ ۵۶۹۸ نسخه در صدر جدول آمار کتاب ایران قرار داشته و کتاب‌های ادبیات با هفت‌هزار و ۶۱۷ عنوان، علوم علمی پنج‌هزار و ۲۱۴ عنوان و علوم اجتماعی چهارهزار و ۷۴۷ عنوان در رتبه‌های بعدی قرار گرفته‌اند. در همین سال به لحاظ رتبه‌بندی متوسط تیراژ، کتاب‌های علوم اجتماعی با چهارهزار و ۷۴۳ نسخه، ادبیات با متوسط تیراژ چهارهزار و سی و سه نسخه و علوم علمی با متوسط تیراژ سه‌هزار و ۲۱۰ نسخه در رتبه‌های بعدی قرار دارند. در این سال گروه هنر با ۱۵۴۵ عنوان و متوسط تیراژ ۳۸۳۷ نسخه در انتهای جدول نشر کتاب قرار دارد. کلیات با ۱۷۳۶ عنوان و متوسط تیراژ ۳۳۸۱، فلسفه با ۱۸۲۰ عنوان و متوسط تیراژ۳۷۰۱، تاریخ و جغرافیا با ۱۸۷۸ عنوان و متوسط تیراژ ۳۰۱۱ نسخه، زبان با ۲۸۷۲ عنوان و متوسط تیراژ۴۸۲۰ و علوم طبیعی و ریاضی با ۳۶۰۰ عنوان و متوسط تیراژ ۳۷۹۰ دیگر رتبه‌های جدول نشر در سال ۸۳ را در اختیار دارند.

ارثیه دولتی

سال ۸۴ نخستین سال حضور احمدی‌نژاد در راس قوه‌مجریه و صفارهرندی در وزارتخانه فرهنگ و ارشاد اسلامی بود. صفارهرندی مدعی بود که در چهار سال حضورش در وزارتخانه آمار انتشار کتاب در ایران صدبرابر افزایش یافته است. به باور کارشناسان اما چنین نبود و آنچه در این سال‌ها رونق گرفته، کتاب‌سازی یا انتشار کتاب‌های کمک آموزشی بود که مورد استناد مسوولان دولتی قرار می‌گرفت. در سال ۸۴، عناوین کتاب‌های انتشار یافته در ایران به ۵۱هزار و ۵۱۰ عنوان و ۲۱۷میلیون و ۶۷۳هزار و ۶۹۵ نسخه رسید. از مجموع کتاب‌ها ۲۶هزار و ۱۳۱ عنوان برای بار نخست و ۲۵هزار و ۳۷۹ عنوان، مجدد به بازار روانه شد. اگرچه اعداد و ارقام کتاب‌های انتشار یافته، نشان از رشد در همه شاخص‌ها داشت اما متوسط تیراژ کتاب ۷۲ نسخه کاهش را نشان می‌داد. در سال ۸۴ باز هم کتب دینی با ۱۰هزار و ۹۷ عنوان و ۵۶میلیون و ۲۷۸هزار و ۴۰۸ نسخه و میانگین تیراژ پنج‌هزار و ۶۲۷ نسخه در صدر قرار گرفتند. از نظر شاخص متوسط تیراژ علوم اجتماعی با متوسط تیراژ چهارهزار و ۹۰۴ نسخه همچنان در مقام دوم قرار داشت و بعد از آن هم گروه هنر با چهارهزار و ۷۴ نسخه در جای سوم قرار گرفت. متوسط تیراژ کتاب‌های ادبیات سه‌هزار و ۸۹۸ و علمی سه‌هزار و ۴۵ نسخه بود. در شاخص عنوان ادبیات با ۹هزار و ۱۶۹، علوم علمی با هفت‌هزار و ۲۰۱ و علوم اجتماعی با شش‌هزار و ۷۶۶ بیشترین عنوان انتشار یافته را به خود اختصاص دادند. در این سال گروه هنر با افزایش ۵۰۰ جلدی در عناوین به ۲۱۶۸ عنوان و متوسط تیراژ ۴۰۷۴ نسخه جای کلیات را با ۱۹۴۳ عنوان و متوسط تیراژ ۳۴۰۳ نسخه گرفت. گروه علوم طبیعی با ۵۱۳۶ عنوان و متوسط تیراژ ۳۸۷۶، زبان با ۴۴۱۰ عنوان و ۵۰۶۲ نسخه، فلسفه با ۲۳۱۳ عنوان و ۳۷۷۱ نسخه و تاریخ و جغرافیا با ۲۳۴۰ عنوان و ۲۹۹۴ نسخه متوسط تیراژ، مابقی سهم بازار کتاب در سال ۸۴ را در اختیار دارند. آنچه در این سال جلب توجه می‌کند؛ افزایش ۴۰درصدی آمار عنوان کتاب‌های علمی، علوم طبیعی، زبان و کاهش ۱۲۰۰ نسخه‌ای متوسط تیراژ بود.

دو نیمه بازار کتاب

بیراه نیست اگر بخشی از آمار سال ۸۴ را در کارنامه دولت قبل قرار دهند؛ چرا که شش‌ماه نخست سال دولت هشتم بر سر کار بوده و در شش ماه دوم نیز برخی از کتاب‌هایی که منتشر شدند، مجوز خود را از قبل گرفته بودند. سیاست فرهنگی دولت احمدی‌نژاد، سخت گرفتن در صدور مجوز و ممیزی کتاب‌ها بود. در همین راستا کتاب‌هایی که پیش از این مجوز انتشار گرفته بودند، برای چاپ مجدد در نوبت ممیزی قرار گرفتند و برخی از آنها هیچ‌گاه از غربال ممیزانی که بر تعداد آنها نیز افزوده شده بود، نگذشتند. این سیاست دولت ناشران و نویسندگان را بر آن داشت که اعتراض کنند اما معاون فرهنگی وقت وزیر در پاسخ به همه این نقدها مدعی شد در دولت‌های قبل ممیزی صورت نگرفته و برخی کتاب‌ها که انتشار یافته‌اند، نیاز به اصلاح و ممیزی دارند. با این حال در سال ۸۵، تیراژ کتاب‌های انتشار یافته به ۲۲۸میلیون و ۵۵۸هزار و ۳۳۳ نسخه با ۵۳هزار و ۴۵۲ عنوان رسید. از مجموع کتاب‌های انتشار یافته در این سال ۲۴هزار و ۹۵۲ عنوان برای بار نخست و ۲۸۵۰۰ عنوان برای تجدید چاپ به دست ناشران سپرده شد. چون سال‌های گذشته بار دیگر کتاب‌های دینی در صدر جدول آمار قرار داشتند؛ ۱۲هزار و ۴۹۱ عنوان کتاب با ۷۵میلیون و ۵۴۹هزار و ۶۵۳ نسخه تیراژ و متوسط تیراژ شش‌هزار و ۹۱ نسخه شاخص‌هایی بود که نشان می‌داد کتاب‌های دینی در عنوان دوهزارو۴۰۰ عنوان و در تیراژ نیز به طور متوسط نزدیک به ۵۰۰ نسخه رشد داشته‌اند. در این سال تعداد عناوین کتاب‌های علوم اجتماعی و ادبیات کاهش یافت. شش‌هزار و ۶۵۹ عنوان کتاب علوم اجتماعی با متوسط تیراژ چهارهزارو ۶۰۸ نسخه و تیراژ کل ۳۰میلیون و ۶۲۷هزارو ۶۱۶ نسخه انتشار یافت. کتاب‌های علوم اجتماعی که هر سال رتبه دوم متوسط تیراژ را داشت در سال ۸۵، جای خود را به کتاب‌های هنر داد که اگرچه با هزار و ۷۸۶ عنوان تنها یک رده با انتهای جدول فاصله داشت اما متوسط تیراژش چهارهزار و ۸۷۰ عنوان بود. ادبیات با هشت‌هزار و ۸۶۱ عنوان و متوسط تیراژ سه‌هزار و ۸۱۱ نسخه و کتاب‌های علمی با هفت‌هزار و ۴۱۹ عنوان و متوسط تیراژ سه‌هزار و ۴۸ نسخه در رتبه‌های دوم و سوم آمار سال ۸۵ قرار داشتند. گروه کتاب‌های علوم طبیعی و ریاضی با ۵۴۶۰ عنوان و میانگین تیراژ ۳۵۴۰ و زبان با ۴۳۰۱ عنوان و ۴۱۶۶ نسخه، تاریخ با ۲۳۷۱ عنوان و ۳۳۵۲ نسخه، فلسفه با ۲۲۱۲ عنوان و ۳۳۳۳ نسخه و کلیات با ۱۸۵۰ عنوان و ۳۰۸۴ نسخه در رتبه‌های بعدی جدول نشر کتاب قرار دارند که همگی به لحاظ تیراژ نسبت به سال گذشته کاهش داشته‌اند.

ارتفاع پست

سال ۸۶ دولت نهم یک سال و نیم بود که استقرار یافته و به تعبیر وزیر فرهنگ و ارشاد وقت، پاکسازی‌های فرهنگی آثار به جای مانده از دولت قبل در دستور کار داشت. ثمره این سیاست‌ها آرام آرام خود را در حوزه‌های مختلف نشان می‌داد. در حوزه فرهنگ و به ویژه کتاب نیز اینچنین بود. تیراژ کتاب که در سال‌های گذشته همواره رشد را تجربه کرده بود، کاهش یافت. ۱۳میلیون کاهش تیراژ، رقم کوچکی نبود که تحلیل‌گران از کنار آن به سادگی بگذرند آن هم در شرایطی که عناوین انتشار یافته دوهزار و ۳۹۶ افزایش یافته بود. در این سال ۲۱۵میلیون و ۶۰۸هزار و ۶۳۰ نسخه کتاب تحت ۵۵هزار و ۸۴۸ عنوان انتشار یافت که سهم کتاب‌های دینی ۱۲هزار و ۳۲ عنوان با ۶۵میلیون و ۶۰۸هزار و ۹۲۰ نسخه بود. متوسط تیراژ کتاب‌های دینی یک‌بار دیگر کاهش نزدیک به ۵۰۰نسخه‌ای را تجربه کرد و به پنج‌هزار و ۵۰۳ نسخه رسید. حوزه ادبیات با ۹هزار و ۹۹۹ عنوان و ۳۶میلیون و ۲۷۶هزار و ۳۵۰ نسخه و متوسط تیراژ سه‌هزار و ۶۵۱ نسخه در رتبه دوم ایستاد. کتاب‌های علمی در شاخص عنوان با هفت‌هزار و ۹۵۹ عنوان در جایگاه سوم قرار داشت، اما در شاخص تیراژ این علوم اجتماعی بود که با ۲۹میلیون و ۹۶۴هزار و ۴۵ نسخه تحت هفت‌هزار و ۴۳۵ عنوان و متوسط تیراژ چهار هزار و ۴۰۹ نسخه در جایگاه سوم ایستاده بود. در این سال متوسط تیراژ کتاب‌های علمی دو هزار و ۵۱۷ نسخه و تیراژ کل آنها ۱۹میلیون و ۸۱۴هزار و ۷۵۰ نسخه بود. متوسط تیراژ کتاب در این سال سه‌هزار و ۸۹۳ نسخه گزارش شده است که در مقایسه با سال ۸۵، بیش از ۳۰۰ نسخه کاهش را نشان می‌دهد. این کاهش در متوسط تیراژ کتاب‌های هنر، فلسفه و تاریخ و جغرافیا بیش از دیگر حوزه‌ها نمایان است. به گونه‌ای که متوسط تیراژ هنر از چهارهزار و ۸۷۰ نسخه به سه‌هزار و ۷۵۰ در ۲۱۵۳ عنوان، فلسفه از سه‌هزار و ۳۳۳ به سه‌هزار و ۶۶ نسخه در ۲۲۰۲ عنوان و تاریخ و جغرافیا از سه‌هزار و ۳۵۲ به دوهزار و ۷۶۲ نسخه در ۲۶۳۰ عنوان رسید. همچنین گروه علوم طبیعی و ریاضیات با ۵۶۸۷ عنوان و متوسط تیراژ ۳۶۹۹ نسخه، زبان با ۳۷۸۱ عنوان و ۳۷۶۷ نسخه متوسط تیراژ و کلیات با ۱۹۷۰ عنوان و متوسط تیراژ۲۷۴۹ دیگر عناوین کتاب‌های انتشار یافته در سال ۸۶ بودند که چون سال گذشته با افت متوسط تیراژ روبه‌رو شدند. از مجموع کتاب‌های انتشار یافته در سال ۸۶، ۲۴ هزار و ۴۹۱ عنوان چاپ اول و ۳۱ هزار و ۳۵۷ عنوان چاپ دوم بودند که نشان‌دهنده افزایش نزدیک به سه‌هزار عنوان کتاب تجدید چاپ شده است.

نفس عمیق

یک سال قبل از انتخابات خرداد ۸۸، در حالی‌که دولت تلاش می‌کرد تمام شاخص‌ها را نسبت به گذشته در وضعیتی بهتر نشان دهد، نشانگرهای آماری خبر از کاهش چشمگیر آمار کتاب و بازگشت به رقمی کمتر از سال ۸۴ دادند. روند رو به کاهش نشر کتاب که با سیاست‌های وزارتخانه تحت امر صفار هرندی در سال ۸۶ خود را نشان داده بود. در سال ۸۷ نیز اگرچه کم رنگ‌تر شد اما همچنان ادامه داشت. برخی از منتقدان سیاست‌های فرهنگی دولت روند رو به بهبود آمار نشر کتاب در آخرین سال قبل از انتخابات را به تلاش دولت برای افزایش نمایانگرهای آماری نسبت دادند اما این ادعا نیز از سوی دست اندرکاران دولتی رد شد. با این همه در سال ۸۷اگرچه به نسبت سال ۸۶ شاخص‌های نشر کتاب اندکی بهبود یافت اما نشر کتاب‌های دینی و همچنین کتاب‌های چاپ اول کاهش چشمگیری داشت. در این سال ۵۵هزار و ۵۵۴ عنوان کتاب با تیراژ کل ۲۱۸میلیون و ۳۱۹هزار و ۴۱۵ نسخه منتشر شد. از این تعداد عنوان ۳۱هزار و ۴۰۹ عنوان تجدید چاپ بود و تنها ۲۱هزار و ۱۴۵ عنوان برای بار نخست به چاپ می‌رسید. متوسط تیراژ نیز سه‌هزار و ۹۶۵ نسخه گزارش شد. در این سال چون سال‌های گذشته علوم دینی در صدر جدول قرار گرفت. اگرچه کتاب‌های دینی همچنان در صدر آمار انتشار قرار داشتند اما تعداد عنوان این کتاب‌ها در مقایسه با سال ۸۶ کاهش بیش از ۱۵۰۰ عنوان و تیراژ آنها کاهش سه‌میلیون نسخه را نشان می‌داد. پس از آن ادبیات در رتبه دوم قرار گرفت. علوم اجتماعی در جایگاه سوم ایستاد. علوم طبیعی هم در جایگاه چهارم ایستاد. هنر، فلسفه، تاریخ و جغرافیا قعرنشینان جدول نشر ایران در سال ۸۷ بودند.

فصل دشوار

سال ۸۸ در واقع آغاز دومین دوره حضور احمدی‌نژاد در راس قوه مجریه بود. با این تفاوت که صفار هرندی در آخرین روزهای کاری دولت نهم استعفا نامه‌ای نوشت و سکان وزارتخانه فرهنگ و ارشاد به حسینی رسید. در فضای ناآرام جامعه بازار نشر نیز دستخوش فضای ناآرام بود. برخی از ناشران متهم به انتشار افکار غیراسلامی و انقلاب‌های رنگی بودند و همزمان بحث اسلامی شدن علوم انسانی و نقد علوم غربی شدت گرفت. شاید در نگاه نخست هیچ‌کدام از اینها رابطه‌ای مستقیم با بازار نشر و آمار کتاب نداشته باشند اما بی‌گمان بر رکود بازار بی‌اثر نبودند. متوسط تیراژ در سال ۸۸ به سه‌هزار و ۴۱۷ نسخه رسید که ۹۲۴ نسخه پایین‌تر از سال ۱۳۸۳ است. در سال مشترک دولت نهم و دهم ۲۰۵میلیون و ۸۱۹هزار و ۵۶۷ نسخه کتاب تحت ۶۰هزار و ۶۴۶ عنوان انتشار یافت. برای نخستین بار در عناوین، ادبیات بر صدر نشست؛ ۱۲هزار و شش عنوان کتاب با مجموع تیراژ ۳۸میلیون و ۹۹۲هزار و ۱۹۰ نسخه و میانگین تیراژ سه هزار و ۲۷۰ نسخه در حوزه ادبیات منتشر شد. کتاب‌های دینی با ۱۰هزار و ۱۵۳ عنوان و ۵۳میلیون و ۹۷۶هزار ۶۵۵ نسخه نزدیک به یک‌چهارم تیراژ کتاب‌های انتشار یافته را به خود اختصاص داد. علوم اجتماعی با ۹هزار و ۶۶ عنوان کتاب در ۲۸میلیون و ۶۶۱هزار و ۲۲۲ نسخه و متوسط تیراژ ۳۱۸۰ نسخه تغییری نسبت به سال قبل نداشت اما علوم علمی یک‌بار دیگر بیش از هزار عنوان افزایش را تجربه کرد و با هشت‌هزار و ۹۵۵ عنوان و متوسط تیراژ دوهزار و ۱۵۸ نسخه، ۱۹میلیون و ۲۷۷هزار و ۶۰۸ نسخه کتاب را روانه بازار کرد. در انتهای جدول هم کلیات با یک هزار و ۹۹۰ عنوان و ۲۸۵۴ نسخه میانگین تیراژ قرار داشت و قبل از آن به ترتیب هنر با دو هزار و ۳۱۶ عنوان و دو هزار و ۷۰۶نسخه، فلسفه با ۲۷۷۴ عنوان و دوهزار و ۵۲۴ نسخه و تاریخ با سه‌هزار و ۱۱۴ عنوان و سه‌هزار و ۵۶۴ نسخه، تیراژ متوسط قرار داشتند. زبان، علوم طبیعی و ریاضیات نیز بار دیگر رشد در عنوان و کاهش در متوسط تیراژ را تجربه کردند. سه هزار و ۸۳۱ عنوان کتاب زبان با متوسط تیراژ سه هزار و ۷۶۷ نشان از کاهش نزدیک به صد نسخه‌ای متوسط تیراژ کتاب‌های این حوزه داشت. همچنین در شش هزار و ۴۳۷ عنوان کتاب علوم طبیعی و ریاضیات، متوسط تیراژ سه هزار و ۴۶ نسخه اعلام شد که نمایانگر کاهش ۳۵۰ نسخه‌ای تیراژ بود. در سال ۸۸ تعداد عنوان کتاب‌های چاپ اول۲۸ هزار و ۷۲۱ و کتاب‌های تجدید چاپ ۳۱ هزار و ۹۲۵ گزارش شده که نشان‌دهنده افزایش شش هزار عنوان کتاب چاپ اول و کاهش ۵۰۰ عنوان کتاب تجدید چاپ است.

بازگشت به مدار صفر درجه

شاید اگر آمار سال‌های قبل از ۷۳ نیز در دسترس بود، متوسط تیراژ کتاب در سال ۸۹ رکورددار پایین‌ترین رقم موجود را به خود اختصاص می‌داد. حال اما در همین ۱۷ سالی که گذشته و آمارش به ثبت رسیده، متوسط تیراژ سه‌هزار و ۱۰۲ نسخه در هیچ سالی سابقه نداشته است. سیاست‌های دولت، افزایش قیمت کاغذ و محدودیت‌های ایجاد شده برای برخی از ناشران، تیراژ کتاب در ایران را به پایین‌ترین حد ممکن در دو دهه گذشته رساند. در سال گذشته، ۶۴هزار و ۶۰۶ عنوان کتاب با تیراژ ۱۹۸ میلیون و ۵۹۳هزار و ۴۹۶ نسخه منتشر شد که در مقایسه با سال ۸۸، اگرچه در تعداد عنوان چهارهزار افزایش را نشان می‌داد اما بیانگر کاهش هفت‌میلیونی تیراژ هم بود. در این سال ۳۲هزار و ۷۹۱ عنوان کتاب برای نخستین بار زیر چاپ رفت و ۳۱هزار و ۱۸۵ عنوان نیز تجدید چاپ شد.

برای دومین سال پیاپی گروه ادبیات در صدر شاخص عنوان ایستاد؛ ۱۲هزار و ۳۴۵ عنوان کتاب با تیراژ ۳۵میلیون و ۲۰۸هزار و ۴۰۷ و متوسط تیراژ ۲۸۷۱نسخه گرچه نشان‌دهنده افزایش ۳۳۹ عنوان کتاب ادبیات بود اما پایین‌ترین متوسط تیراژ برای این گروه را نیز به جای گذاشت. به گونه‌ای که در مقایسه با آخرین سال دولت خاتمی متوسط تیراژ کتاب‌های ادبیات یک‌هزار و ۱۶۲نسخه کاهش داشت. گروه دین هم اگرچه دوباره بیش از یک‌چهارم از سهم کتاب‌های انتشار یافته را با تیراژ ۵۱ میلیون و ۶۶۴ هزار و ۵۱۰ نسخه تحت ۱۱ هزار و ۳۴۲ عنوان در اختیار داشت اما متوسط تیراژ آن با کاهش ۸۰۸ نسخه‌ای در مقایسه با سال ۸۸ به ۴۵۴۹ نسخه رسید. این رقم نیز یک رکورد در ۱۷سال گذشته به شمار می‌آید چرا که پیش از این متوسط تیراژ کتاب‌های دینی به زیر پنج‌هزار نسخه نرسیده بود.

در این سال همچنین برای نخستین بار تعداد عنوان کتاب‌های علمی چهاررقمی شد و به ۱۰هزار و ۸۷۰ عنوان رسید. این رقم نزدیک به دو برابر تعداد عناوین سال ۸۳ بود. متوسط تیراژ کتاب‌های علمی در سال ۸۹، دو هزار و ۱۴۱ نسخه و تیراژ کل آنها نیز ۲۲میلیون و ۹۴۶هزار و ۲۸۷ نسخه گزارش شده است. متوسط تیراژ کتاب‌های علمی در مقایسه با سال ۸۳ هم بیانگر افت ۱۱۰۰ نسخه‌ای بود. علوم اجتماعی نیز از این کاهش‌ها بی‌نصیب نماند و متوسط تیراژ آن به دوهزار و ۹۴۲ نسخه کاهش یافت که در مقایسه با سال ۸۸، افت ۲۰۰نسخه‌ای و در مقایسه با سال ۸۳، افت ۱۵۶۳ نسخه‌ای را نشان می‌داد. در مجموع ۲۴میلیون و ۷۴هزار و ۳۰۸ نسخه کتاب علوم اجتماعی با هشت‌هزار و ۲۵۵ عنوان در سال ۸۹ راهی بازار نشر شد که در مقایسه با یک سال قبل ۸۱۱ عنوان کاهش دارد. مانند تمام سال‌های گذشته، کلیات همچنان با ۲۲۵۱ عنوان و متوسط تیراژ ۲۳۱۹ نسخه قعرنشین آمار نشر در ایران بود و پیش از آن هنر با ۲۷۲۵ عنوان و متوسط تیراژ ۲۷۲۵ نسخه قرار دارد که اگرچه به لحاظ تعداد عنوان در مقایسه با سال ۸۳ افزایش داشته اما در تیراژ افت ۱۱۱۵نسخه‌ای داشته است. تعداد عنوان کتاب‌های فلسفی نیز در این سال به ۲۸۲۲ رسید که در مقایسه با سال قبل‌تر ۴۴ عنوان کاهش داشت. متوسط تیراژ این گروه نیز تنها ۳۱ نسخه افزایش داشت و در مقایسه با سال ۸۳، بیانگر یک هزار و ۱۴۴ نسخه افت بود. در گروه تاریخ و جغرافیا نیز ۳۵۳۴ عنوان کتاب با متوسط تیراژ۲۶۴۸ نسخه منتشر شد که باز هم نشان‌دهنده افزایش تعداد عنوان و کاهش متوسط تیراژ بود؛ به گونه‌ای که در مقایسه با سال ۸۸، ۹۱۶ نسخه و به نسبت سال ۸۳، ۳۶۳ نسخه افت تیراژ داشت. گروه زبان تنها گروهی بود که در سال ۸۹ به طور همزمان افزایش عنوان و متوسط تیراژ را تجربه کرد؛ ۴۱۶ عنوان کتاب زبان با متوسط تیراژ سه‌هزار و ۸۳۶ نسخه در مقایسه با یک سال قبل نشانگر ۳۲۹ عنوان و ۶۹ نسخه افزایش بود. اما همین رقم نیز حکایت از کاهش نزدیک به هزار نسخه‌ای تیراژ کتاب‌های زبان نسبت به سال ۸۳ داشت. گروه کتاب‌های علوم طبیعی و ریاضیات هم در سال ۸۹ اگرچه با ۱۳۵ عنوان افزایش به ۶۳۰۲ عنوان رسید اما متوسط تیراژ با ۳۱۹۲ نسخه، افت ۱۴۲ نسخه‌ای را در مقایسه با سال قبل تجربه کرد. متوسط تیراژ کتاب‌های این گروه در سال ۸۳، سه‌هزار و ۷۹۰ نسخه گزارش شده است.

خیلی دور، خیلی نزدیک

این روایت اعداد از بازار نشر کتاب در ایران است که صدای همه را درآورده و برخی از ناشران و نویسندگان را به کناره‌گیری واداشته است. اگرچه وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی وعده داده سیاست‌هایی برای تشویق مردم به کتابخوانی به اجرا بگذارد . نگاهی به آمار شش‌سال گذشته نشان از افزایش کمی و نه رشد کیفی بازار نشر، آن گونه که صفار هرندی وعده داده بود، دارد. به گفته مسوولان کتاب‌هایی هستند که ۲۴ ساعته مجوز نشر می‌گیرند در مقابل اما هستند کتاب‌ها و نویسندگانی که به گفته رضا امیرخانی- از نویسندگان نزدیک به اصولگرایان- تنها به خاطر نام‌شان مجوز نمی‌گیرند. تنها او نیست که در صف اصولگرایان قرار دارد و نقاد وضع نشر است، بلکه سیدمهدی شجاعی هم گله‌مند است، همان گونه که رحماندوست ممیزی با این شیوه را توهین به نویسنده و مخاطب می‌داند. با تمام اینها حسینی از افزایش تعداد بررس‌ها برای معطل نشدن ناشران و نویسندگان خبر داده و البته دعوت نویسندگان برای اصلاح کتاب‌هایشان.

آنچه در بررسی آمارها نمایان است، افزایش گاه صددرصدی کتاب‌های کمک درسی و درسی است که توسط ناشران مختلف و بدون کمترین نظارتی به بازار روانه می‌شوند و در مقابل کاهش شدید تیراژ کتاب در سال ۸۹ که رکوردی ماندگار به جای گذاشته است. آیا سال ۹۰ این آمار بهبود خواهند یافت؟

اگرچه وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی وعده داده سیاست‌هایی برای تشویق مردم به کتابخوانی به اجرا بگذارد اما حکایت قیمت گران و جیب‌های خالی از یک سو و بی‌انگیزگی نویسندگان و ناشران از سوی دیگر وعده‌های وزیر را با تردید روبه‌رو می‌کند

تورق

درباره سقراط

■ کتاب «سقراط» نوشته گوتفرید مارتین با ترجمه محمود عبادیان از سوی انتشارات هرمس منتشر شده است. گوتفرید مارتین در کتاب خود کوشیده است تا شرح حال سقراط، رابطه وی با مردمان، جوانان، دولتمردان، شاعران و صنعتگران، نقش وی در رساله‌های افلاطون، گزارش‌های ارسطو از سقراط، تاثیر سقراط بر هگل، نیچه و بسیاری از جنبه‌های زندگی و اندیشه این فیلسوف مهم یونانی را مورد بررسی قرار دهد.

ویتگنشتاین چه ربطی به مارکس دارد

■ مارکس و ویتگنشتاین دارای تفاوت‌های مهمی در اندیشه هستند. البته این دو در مواردی نیز اشتراک نظر دارند. یکی از مواردی که مارکس و ویتگنشتاین دارای اشتراک نظر هستند، موضوع دوآلیسم دکارتی است. هر دو اندیشمند موضوع دوآلیسم دکارتی را رد می‌کنند. روبینشتاین کتابی نوشته که در آن نسبت میان آرای مارکس و ویتگنشتاین را مورد بررسی قرار داده است. این کتا